

Agur, Jean Bosc!

Jean Bosc, cartoonist edo karikaturista, hil egin da. Dibujo* bat bezala dibujatu du bere azkena: bere burua hil du. Jakina, Jean Bosc «humore beltzekoa» omen zen, haren eztenak ziztaturik sentitzen zirenek ziotenez. Eta nor ez zen nolabait dibujo itxurabage haietan harrapatu-rik aurkitzen?

Baina ez dakit, karikatura haietan ez humore beltzik eta ez horirik zegoen: tristuraren eta burlaren arteko irribarre bat zegoen, nahigabea eta mina. Samina. Mundu zoro honetan indibidualista bati gelditzen zaion nahigabe garratza.

Jean Boscen egun haundiak Algeriako gerlak* ekarri zituen. Garraztasunez dibujatzen zuen gerlaren absurdua: hilabeteko gartzela eman zioten, bere dibujoak «sudversiboak» zirelako. Boscek ba zekien, gerla zer den. 19 urtetako mutil bat zen Jean Bosc, Nimes ondoko mahastietatik atera eta, «aberriak» harmaz kargaturik Indotxinara bidali zuenean. Barrutik apurturik utzi zuen Jean Bosc gerla honek. Etxeraturik, Jean Bosc autodidakta dibujatzen hasi zen. Beste batzuek idatzi edo hitz egiten duten bezala, Jean Boscek dibujatu egiten zituen bere inpresioak eta gogoetak.

Egun batetan, hartu bere dibujoak kanpazoan,* eta Paris Match-en erredazioan presentatu zen. Egun hartan hasi zen Jean Boscen arrakasta* bidea. Batez ere Chaval-en influentzia zekarren. Eta heriotzean ere Chavali jarraitu* zaio, harek bezalaxe bere burua hiltzean.

Habila zen militarri, gerlari, de Gaulleri adarra jutzen. Eta egungo bizimodu guztiari tankera* paramilitar bat ematen dionari ere: dela trafikoa, udatjarren masa turismoa, ehorzketak,* desfile ofizialak eta zernahi antzeko.

Jean Bosc indibidualista amorratua zen. Hor, karikatura batetan, jendea, ilaran,* bata bestearen gainean pilatzen da, desfile bat ikusteko, hanka punttetan eta lepoa* luzaturik. Atzean, guztiz demonstratibo aulkian eserita,* gizon bat gelditzen da. Baina indibidualistarentzat ez dago mundu honetan lekurik: anormal bat bezala ikusita dago, eta, Jean Boscen dibujoetan behin eta berriro ikus daitekeenez, azkenean jendeak desprezioz akabatzen du. Jean Boscen dibujoetan jendearen erdian agertzen den indibiduo bakarrak beti absurdua adierazten du: bere burua esekitzera* doan bat duzu, edo gerlak mutilaturiko soldadu galdu bat, edo militar autoritario bat soldaduen buruen gainean martxatzen.

Jean Boscek bizitzako situazio jeneralak dibujatzen zituen. Ez, Konkek bezala, gertaerak desfiguratzen. Ez zen Sempé bezalakorik ere: modari, edo ahopeko esamesari erantzuten dion gizarte-ilustradorea. Ez zituen karakteroak ager erazten, eta bai situazioak. Hortik zihoran, bai karikaturetan eta bai dibujo bizitako filmeetan. Keramikan ez zuen arrakastarik izan.

Jean Boscen arrakastarik haundieneko urteak 50 eta 60.enak izan ziren, eta nolabait urte haiei loturik zegoen Jean Bosc. Gerla ondoko Pariseri, Tardieu eta Ionescoren

fantasia beltzak eta teatro absurdua sorterazten zituèn* Pariseri. Une batez absurdua ezagutu zuèn Pariseri. Eta Jean Boscek, absurdua berriro ahaztu* duen Parise ahaztu nahi izan du: bere burua hilez. Agur, ba,* Jean Bosc: eta izan beza bizi hobea!

M. L.

Albanera Literario Batua (I)

Neure eskuetan Lazar Dodic-en informe bat dut: albanera literario batua egunotantxe nola sortzen ari diren esplikatzen du.

Albaniarrak, Europako indo-germaniko herrietan, zaharretakoak dira. Guztiz interesgarria zientifikoentzat. Haien ohiturak, ohiturazko legeak, folklorea, eta haien hizkuntza batez ere, guztiz jakingarriak dira, indo-germanikoen historia zaharra argitzeko. Balkan herrien prehistoria ezagutzeko ere, laguntasun handia ematen dute hizkuntzan eta ohituretan gordetako datuek.

Gaurko albaniarrak Ilirioeri eta Thrakioeri ondorengo bezala har daitezke. Eta bi herriok, historian zehar, grekoen, erromatarren, turkoen eta geroago eslaboen menpean egonak dira. Eta guztiok nolabait asimiliatuak. Hala ere, albaniarrek ez dute beren nortasuna galdu. Ilirioak eta Thrakioak, bestalde, herri indo-germanikoak ziren. Bi mila urte inguru K.a. okupatu zuten Balkan lurraldea.

Beraz, albaniarrek aintzina aintzinako kultura indo-germanikoa gorde ahal izan dute, Albaniako mendiarte-ari esker, aislatuta bizi izan dira eta. Ez da harritzekoa, ba,* zientzian Albanologia diziplina edo adaska* bezala desarroitatu baldin bada.

Albanologian kapitulurik importanteena hizkuntzaren azterketak betetzen du. Hizkuntza indo-germanikoen eza-gupenerako biziki interesgarriak diren fenomenoak aurki daitezke albaneran. Hizkuntza honetan garbi haute-man* daitezke prozesu historiko ezberdinen aztarrenak:* greko, erromatar, turko eta eslabo haroen aztarrenak, alegia.* Eta egungo azterketetan zientziek bitxitasun eta orientazio asko susma dezakete albaneran: beste hizkuntzetan bakan* agertzen den zenbait fenomeno, albaneran arruntki* gertatzen baita. Albanera hizkuntza propio bat da, hitz greko, eslabiko eta turko askorekin. Albaniarrek berek **skipetaro** izendatzen dituzte beren buruak (Vasco-ek **euskaldun** bezala).

Hiru milioi eta erdik hitz egiten duen hizkuntza honek (2,2 milioi Albanian, besteak Jugoslabian) ba du bere literatura herritarra. Baina 1972.eko hazilerarte* ez du hizkuntza literario baturik eduki. Orain arteko literatura dialektutan egin izan da, batez ere Iparraldeko eta Hegoaldeko bi moduetan: Toskikoan (hegoaldekoa) eta Gegikoan (iparraldekoa) alegia.* Oraingo gobernuak 1972.eko hazilaren 20tik 25era Biltzarre orokor* bat antolatu zuen, Tiranan, albaneraren idazkera finkatzeko eta albanera literario batua erabakitzeko. Biltzarre honek erabaki zituèn arauak aginduko dute hemendik aurrera idazkera kontuan. Ondorengo urteetan erabakiko dira, banan banan, oraindik falta diren puntuak.

LAZKANO MENDIZABAL